

УДК 176.5:37-053.6
DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-11

Л.А. КРАВЧЕНКО,

начальник управління науки, вищої та професійно-технічної освіти департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації

І.М. КОБЗЄВА,

заступник директора Навчально-методичного центру здоров'язберігаючих та виховних технологій комунального ВНЗ освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

СЕКСУАЛЬНА ПРОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПІДЛІТКІВ

Статтю присвячено обґрунтуванню значення сексуальної просвіти підлітків як однієї зі складових культури здоров'я особистості. Розкрито чинники, що впливають на формування статевої поведінки, та наслідки, до яких вони призводять. Особливу увагу приділено необхідності запровадження спеціального тренінгового курсу для підлітків та молоді «Повага. Любов. Секс». Розглянуто результати впровадження пілотного проекту «Повага. Любов. Секс» із сексуальної просвіти підлітків у Дніпропетровській області.

Ключові слова: підлітки, навчальний заклад, навчальний модуль, сексуальне виховання, сексуальна просвіта.

Постановка проблеми. Теперішній час в Україні характеризується значними політичними, культурними та соціальними змінами, які потребують удосконалення освітніх підходів відповідно до потреб молоді. Поточна реформа освіти, яка відбувається в українському суспільстві, спрямована на допомогу молодим людям у набутті знань, навичок та компетенцій, які можуть бути використані протягом їхнього життя. Тим не менш, в Україні немає обов'язкової сексуальної просвіти в школах, і лише деякі теми включені до предмета «Основи здоров'я» (наприклад, такі як профілактика ВІЛ та засоби контрацепції) [4].

Тобто нині проблема статевого виховання підлітків є актуальною, адже через нестачу об'єктивної, ґрунтовної інформації про інтимні стосунки між чоловіком та жінкою, а головне, про можливі неминучі наслідки цих стосунків, молодь вимушена пізнавати цю сферу людського життя методом «спроб та помилок» на вулиці чи в Інтернеті.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні проблеми та висвітленні результатів дослідження пілотного проекту «Повага. Любов. Секс» у навчальних закладах Дніпропетровської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема статевого виховання та статевої взаємовідносин знайшла своє відображення у багатьох сучасних дослідженнях таких науковців, як: В. Васютинський, Т. Говорун, Л. Гридковець, Т. Гурлева, А. Даник, Т. Дороніна, В. Каган, С. Кириленко, О. Кікінежді, Д. Колесов, В. Кравець, І. Мачуська, Л. Мороз, А. Петровський, О. Сечейко, Л. Слинко, О. Шарган та ін. [1; 3].

Виклад основного матеріалу. Одним з важливих періодів у житті кожної людини є підлітковий вік, у якому вона вже не дитина, але й не доросла постать. Дослідни-

ки подають підлітковість як процес становлення та період переходу, позначений у категоріях духовної перебудови юної особистості. Відповідно до сучасних уявлень, підліток – це хлопець або дівчина в перехідному від дитинства (12–14 років) до юності (15–18 років) віці [4].

Саме в підлітковому віці відбувається поступове вивільнення уявлень про стереотипи статевої поведінки. У підлітків з'являються нові цінності, необмежені можливості; ті речі, які були неприпустимими раніше, зараз стають нормою. Підлітки сприймають реальність і закони по-іншому, все швидше і швидше стають дорослими. А пропаганда в засобах масової інформації зразків статевої поведінки «справжніх чоловіків і жінок» і відсутність науково обґрунтованої та впроваджуваної програми статевої освіти призводить до формування у цієї вікової категорії учнів неадекватних уявлень про статевою поведінку. Це спричиняє основну проблему – зниження віку початку статевого життя, що, у свою чергу, призводить до зростання проституції серед неповнолітніх через зниження моральності та сексуальну розбещеність; розповсюдження захворювань, що передаються статевим шляхом, зокрема ВІЛ/СНІД; збільшення випадків небажаної вагітності серед неповнолітніх дівчат, результатом яких є аборти (наслідками абортів часто є різні запальні захворювання жіночої статевої системи, гормональні порушення, ускладнення перебігу подальших вагітностей, безпліддя, онкологічні захворювання та навіть смерть) або юне материнство [4].

За даними статистики, 8,1% підлітків почали статево життя до 12 років, 64% – з 15 до 18 років.

За даними Міністерства охорони здоров'я, в 2017 р. матерями стали 118 дівчаток до 14 років; у віці від 15 до 17 років народили понад 5700 дівчат. Наймолодшою мамою вважається харків'янка Ліза, вона народила у віці 6 років.

Кожна п'ята дівчина народжує у віці 15–17 років. Кожна четверта у віці до 14 років вагітна.

Дніпропетровська область є найбільш ураженою за рівнем ВІЛ-інфікованих в Україні (856,8 на 100 тис. населення).

За даними МОЗ, в Україні щорічно реєструється близько 400 тисяч нових випадків зараження інфекціями, що передається статевим шляхом (ІПСШ).

Досить часто зустрічаються випадки травматизму через необізнаність з правилами статевого акту.

Виходячи з вищезначених проблем, ми можемо стверджувати, що робота із сексуальної освіти повинна сприяти формуванню необхідної системи знань у сексуальній сфері життя підлітка та бути спрямована на виконання таких завдань: інформування підлітків про власне тіло, статеві органи та вікові особливості їхнього функціонування; інформування про основні фактори ризику, які спричиняють ВІЛ та інші захворювання, що передаються статевим шляхом, про шляхи їх передавання, засоби профілактики, ознаки й симптоми цих захворювань, місця, куди можна звернутися за консультацією у разі виникнення цієї проблеми; інформування про засоби контрацепції з метою запобігання небажаній вагітності; інформування щодо правил безпечної сексуальної поведінки і здорового способу життя та формування стійких настанов на їх дотримання.

З метою впровадження у навчальний процес інноваційних підходів щодо здоров'язберігаючих та виховних технологій у Дніпропетровській області (Павлоград, Кам'янське, Кривий Ріг, Вербківка, Царичанка, Петропавлівка, Дніпро) з квітня 2018 р. у двадцяти закладах загальної середньої освіти стартував пілотний проект із сексуальної освіти «Повага. Любов. Секс». У кожній школі була обрана група підлітків віком 12–15 років, тобто 7–10-й класи.

Навчальний модуль «Повага. Любов. Секс» складався з 15 тематичних занять, тривалістю приблизно 90 хвилин, які рекомендовані в посібнику для тренерів із сексуальної освіти «Повага. Любов. Секс». Запропонована тривалість заняття – орієнтовна, залежить від групової динаміки, досвіду тренера і змістового наповнення заняття. Заняття проводилися не рідше одного разу, але не частіше, ніж двічі на тиждень, адже учні повинні були мати час опанувати інформацію, але не забути зміст попередньої зустрічі. Учасники курсу – це підліт-

ки віком 12–15 років, тобто учні 7–10-х класів загальноосвітніх шкіл. Заняття проводились у змішаних групах – хлопці і дівчата разом. Заняття були ефективними для групи, де було не більше 15 учасників [5].

Цей тренінговий курс розроблено з урахуванням цілісного підходу до сексуальної освіти, на який спирається документ ВООЗ «Стандарти сексуальної освіти у Європі». Адже цей підхід, базований на розумінні сексуальності як сфери потенціалу людини, розвиває в молоді навички самостійного визначення власної сексуальності та допомагає будувати здорові стосунки на різних стадіях розвитку [2].

За стандартами ВООЗ, цілісна сексуальна освіта має ґрунтуватися на таких принципах [2]:

1. Сексуальна освіта відповідає віку, рівню розвитку і розуміння молоді, а також враховує культурне та соціальне середовище і статеvu приналежність. Сексуальна освіта відповідає реальному життю молоді.

2. В основі сексуальної освіти лежать (сексуальні і репродуктивні) права людини.

3. В основі сексуальної освіти перебуває цілісна концепція добробуту, яка включає здоров'я.

4. Сексуальна освіта твердо ґрунтується на гендерній рівності, самовизначенні та прийнятті різноманітності.

5. Сексуальна освіта починається з моменту народження.

6. Сексуальна освіта має сприйматися як внесок у справедливе і толерантне суспільство, в якому права і можливості надають як окремим особам, так і спільнотам.

7. Сексуальна освіта ґрунтується на точних наукових даних.

Мета навчального модуля – зробити безпечнішим процес дорослішання, допомогти підліткам розвинути навички самостійного визначення власної сексуальності та навчити їх будувати здорові стосунки на різних стадіях розвитку.

Під час тренінгового курсу учасники розглянули такі теми [5]:

Заняття 1. Давайте познайомимось.

Заняття 2. Більше ніж дружба: романтичні стосунки.

Заняття 3. Якщо щось пішло не так.

Заняття 4. Відповідальність за себе та інших.

Заняття 5. Права людини та репродуктивні права.

Заняття 6. Перший раз.

Заняття 7. Коли «так» це дійсно «так».

Заняття 8. Секс та безпека.

Заняття 9. Що я знаю про своє тіло?

Заняття 10. Вагітність та контрацепція.

Заняття 11. Дівчаткам рожеве, хлопчикам блакитне: гендерні стереотипи.

Заняття 12. Сексуальна та гендерна ідентичність.

Заняття 13. Мистецтво говорити «ні».

Заняття 14. Моя майбутня родина. Яка вона?

Заняття 15. Впевненість у завтра.

Сексуальна освіта підлітків будь-якого віку базується на правилі – ми відповідаємо на запитання тоді, коли виникає інтерес, але не навантажуюмо зайвим.

У структурі занять не деталізується матеріал про різні сексуальні практики, іграшки та захоплення, але ця інформація є у довідці для ведучого і вразі необхідності може бути презентована учасникам.

Усього в пілотному тренінговому курсі «Повага. Любов. Секс» взяли участь 266 підлітків, з них 121 хлопець та 145 дівчат віком 13–15 років.

Оцінка ефективності тренінгового курсу показала таку динаміку змін: рівень проявів здорових стосунків підлітків збільшився на 10%; рівень знань підлітків щодо прав людини та репродуктивних прав збільшився на 19%; рівень вміння підлітків говорити «ні» збільшився на 23%; рівень знань підлітків щодо шляхів передавання ВІЛ/СНІД інфекції збільшився на 11%; рівень обізнаності про сексуальну та гендерну ідентичність збільшився на 15%; рівень знань підлітків про види контрацепції збільшився на 13%.

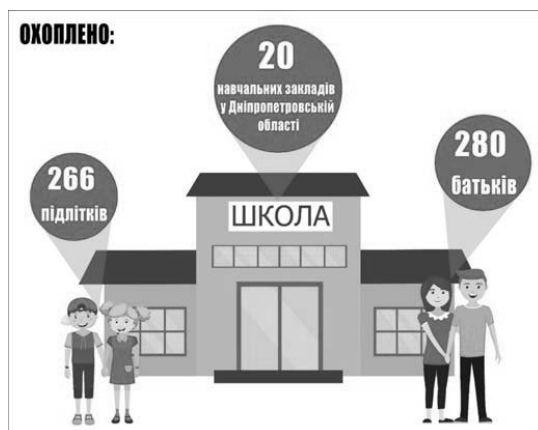

Рис. 1. Результати пілотного проекту тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс»

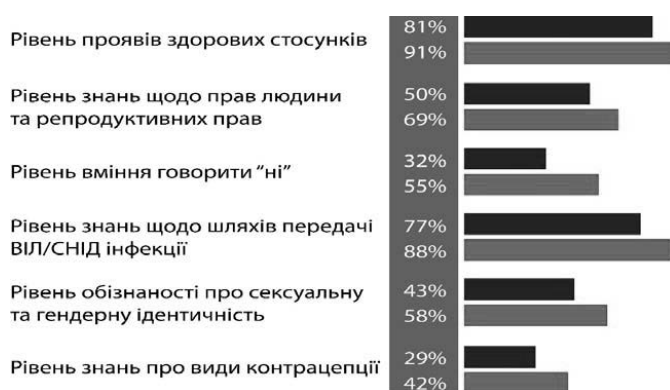

Рис. 2. Результати анкетування підлітків «до» і «після» тренінгового курсу

Аналіз результатів дослідження зворотного зв'язку підлітків довів таке: 75% підлітків вільно висловлювали свої думки та ставили запитання тренерам під час тренінгового курсу; 84% підлітків вважають тренінгові заняття корисними; 87% підлітків було комфортно на тренінгових заняттях; 92% підлітків порадять тренінговий курс своїм друзям та одноліткам; 94% підлітків сподобався курс «Повага. Любов. Секс».

Рис. 3. Результати дослідження анкет зворотного зв'язку підлітків

Таким чином, за час реалізації (з лютого по червень 2018 р.) на території Дніпропетровської області пілотного проекту «Повага. Любов. Секс»: підготовлено 22 сертифікованих тренери навчального курсу «Повага. Любов. Секс: Сексуальна просвіта для підлітків»; охоплено 20 навчальних закладів у Дніпропетровській області; пройшли навчання тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс» 266 підлітків; проінформовано про проект 280 батьків.

Висновки. Здійснивши теоретичний аналіз проблеми, ми визначили, що сексуальна просвіта спрямована на розкриття та досягнення повної реалізації підлітками потенціалу їхнього здоров'я, розвиток кожного індивіда в контексті його життєвих та загальнолюдських цінностей, підвищення контролю особистості над своїм здоров'ям і його факторами, зміцнення й охорону здоров'я упродовж усього їхнього життя, досягнення благополуччя особистості, громади, країни і міжнародного співтовариства загалом.

Список використаних джерел

1. Балакірева О.М. Стан та чинники здоров'я українських підлітків: монографія / О.М. Балакірева, Т.В. Бондар, О.Р. Артюх. – Київ: ЮНІСЕФ, Укр. ін.-т соц. дослідж. ім. О. Яременка; К.І.С., 2011. – 172 с.
2. Винкельманн К. Стандарти сексуального образования в Европе. Документ для лиц, определяющих политику, руководителей и специалистов в области образования и здравоохранения / Кристин Винкельманн. – Кельн: Европейское региональное бюро ВОЗ и ФЦПСЗ, 2010. – 76 с.
3. Зимівець Н.В. Навчання здоров'я: просвітницька робота з підлітками щодо збереження, розвитку та зміцнення репродуктивного здоров'я: навч.-метод. посіб. / Н.В. Зимівець, В.С. Петрович, О.Ю. Закусило. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 360 с.
4. Кравченко Л.А. Роль сексуальної освіти у зміцненні здоров'я підлітків / Л.А. Кравченко, І.М. Кобзева // Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25–26 квітня 2018 року): зб. тез. – Бердянськ: БДПУ, 2018. – Ч. 2. – С. 62–63.
5. Самусь В.В. Посібник для тренерів з сексуальної просвіти «Повага. Любов. Секс» / В.В. Самусь. – К., 2018. – 211 с.

References

1. Balakireva, O.M., Bondar T.V. & Artiukh, O.R. (2011). *Stan ta chynnyky zdorovia ukrainykykh pidlitkiv* [The condition and health factors of Ukrainian adolescents]. Kyiv, YuNISEF, Ukrainyky instytut sotsialnykh doslidzhen im. O. Yaremenka Publ., K.I.S. Publ., 172 p. (In Ukrainian).
2. Vinkelmann, K. (2010). *Standarty seksualnoho obrazovaniia v Evrope. Dokument dlia lits, opredeliaiushchikh politiku, rukovoditelei i spetsialistov v oblasti obrazovaniia i zdravoohraneniia* [Standards of sex education in Europe. A document for policy makers, managers and professionals in the field of education and health]. Keln, Evropeiskoe rehionalnoe biuro VOZ i FTSPSZ Publ., 76 p. (In Russian).
3. Zymivets, N.V., Petrovych, V.S. & Zakusylo, O.Yu. (2010). *Navchannia zdorovia: prosvitnytska robota z pidlitkam yshchodo zberezheniia, rozvytku ta zmitsnenniia reproduktyvnoho zdorovia* [Health education: Educational work with adolescents on the preservation, development and enhancement of reproductive health]. Lutsk, Volynskyi natsionalnyi universytet im. Lesi Ukrainky Publ., 360 p. (In Ukrainian).
4. Kravchenko, L.A. & Kobzeva, I.M. (2018). *Rol seksualnoi osvity u zmitsnenni zdorovia pidlitkiv* [The role of sexual education in improving the health of adolescents]. *Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii* [Materials of the II International Scientific and Practical Internet Conference]. Berdiansk, BDPU Publ., part 2, pp. 62-63 (In Ukrainian).
5. Samus, V.V. (2018). *Povaha. Liubov. Seks* [Respect. Love. Sex]. Kyiv, 211 p. (In Ukrainian).

Статья посвящена обоснованию значения сексуального просвещения подростков как одной из составляющих культуры здоровья личности. Раскрыты факторы, влияющие на формирование пологового поведения, и последствия, к которым они приводят. Особое внимание уделено необходи-

мости введения специального тренингового курса для подростков и молодежи «Уважение. Любовь. Секс». Рассмотрены результаты внедрения пилотного проекта «Уважение. Любовь. Секс» по сексуальному просвещению подростков в Днепропетровской области.

Ключевые слова: подростки, учебное заведение, учебный модуль сексуальное воспитание, сексуальное просвещение.

The article is devoted to the substantiation of the sexual education importance among adolescents as a component of the personal health culture. The factors influencing the formation of sex-role behavior, and the consequences to which they lead are disclosed. Particular attention is paid to the need for the introduction of a special training course «Respect. Love. Sex» for adolescents and youth. The results of the implementation of the pilot project «Respect. Love. Sex» for the sexual education of teens in the Dnipropetrovsk region are considered.

Key words: adolescents, educational institution, educational module, sexual education, sexual enlightenment.

Одержано 3.10.2018.